

א-תו כבשר, מכל מקום נמנין עליהן בפסח.⁽³⁷⁹⁾

כלומר, אם נמנה אדם עם חבורה כדי לאכול יחד מבהמה שהוקרבה לקרבן פסח, ולא נשאר לו אלא רק לאכול מגידין אלו, יצא ידי אכילת קרבן פסח בהם. ומוכת, שדינם כבשר כיון שעכשיו גידין רכים הם⁽³⁸⁰⁾!

ועוד, טעם נוסף להתיר את הבהמה, לפי שהתורה חסה על ממונן של ישראל!

אמר ליה רב פפא לרבה: הרי רבי שמעון בן לקיש חולק על רבי יוחנן וסובר שאין נמנים על אכילת גידין אלו לקרבן פסח לפי שאינם נחשבים כבשר. ולדעתו, כיון שאינם כבשר, אם כן, אף אינם נחשבים כבשר לענין חיפוי העצם והרי איסורא דאורייתא של טריפה יש כאן.

ואיך את רבה אמרת "מאי ליחוש להו"? הרי לדעת ריש לקיש טריפה מדאורייתא היא. ואיך ניתן להתעלם מכך?⁽³⁸¹⁾

ומגינים על העצם. ולכן תלוי נידון זה במחלוקת ר"י ור"ל האם מחשיבין אותם כפי עכשיו וכבשר, או אחר סופם וסוף סוף אינם בשר.

380. הרמב"ם [שחיטה ח יב] סתם, ופסק "וגידין הרכים אינם חשובים בשר".

ודייק מכך הכסף משנה שלדעת הרמב"ם אין חילוק בין אם סופם להקשות ובין אם לאו. ויתכן שטעם דברי הרמב"ם שלא חילק בזה, הוא משום שגידין שאין סופם להקשות, פשיטא שהם כבשר ואין צורך לפרש זאת. ולא נתכוין הרמב"ם אלא לגידים שאין סופם להקשות.

אופן נוסף נקט הכסף משנה, שכל גידים סופן להקשות. ואילו מה שאמר רבי יוחנן "גידין שסופן להקשות" שמשמע מכך שיש שסופן להקשות ויש שלא, אין כוונתו שיש שני סוגי גידים. אלא רוצה רבי יוחנן לומר שאף על פי שסופן להקשות, נמנים עליהם בפסח. וכל גידים סופם להקשות. ומשום כך כתב כאן הרמב"ם לעניננו שכל גידים הרכים אינם חשובין כבשר.

אולם מדברי התוספות בפסחים פד א ד"ה גידים [וכן משמע אף בתוס' כאן] מבואר שגידים השדרה סופם להקשות אך שאר גידים שבבשר אין סופם להקשות ונידונים כבשר.

381. מכאן מוכיח רבינו יונה כדעת רש"י לעיל

ענין זה מביאה הגמרא את מחלוקת רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש.

ב. גידי הצואר, לעולם קשים הם ואין רגילות לאוכלם כלל כמו עצמות.

ומוכיחים זאת התוספות מהגמרא בפסחים שם "הגידים, הנותר והעצמות של קרבן פסח ישרפו לששה עשר [בניסין]" ומקשה על כך הגמרא באיזה גידים מדובר. אם בגידי בשר, יש לאוכלם? ואם לא אכלום ונותרו, הרי זה בכלל נותר? אלא ודאי שמדובר בגידי הצואר שאין אוכלים אותם ולכן בכלל 'נותרים' הם.

379. הקשו התוספות, הרי לגבי אכילת קרבן פסח, טעם מחלוקתם הוא בשאלה האם כיון שסוף הגידים להקשות, הולכים אחר סופם ואינם נחשבים בשר, או שמא כיון שעכשיו רכים הם וכבשר, לא הולכים אחר סופם.

וקשה, מה שייכות מחלוקת זו לגבי הנידון האם הגידים מגינים בפועל ומכסים על העצם השבורה או לאו, לשאלה אם יש להם דין בשר לגבי פסח?

ומיישבים התוספות, כיון שבברייתא מבואר שהחיפוי על העצם צריך שיעשה על ידי עור ובשר, משמע שרק אם יש לגידים חשיבות "בשר", רק אז מגינים. ואם אינם נחשבים "בשר" אינם מגינים. אף שבפועל הם חופים

אישתיק שתק רבה.

מקשה הגמרא: ואמאי אישתיק רבה? והרי יכול היה להשיב לו שבדבר זה אין הלכה כרבי שמעון בן לקיש. שהרי האמר רבא: הלכתא כוותיה הלכה כמו דרבי שמעון בן לקיש, רק בהני תלת בשלשה דברים.⁽³⁸²⁾ ובמחלוקת זו בענין אכילת גיד בקרבן הפסח, אין הלכה כמו רבי שמעון בן לקיש?!

ומתוצאת הגמרא: אכן, בכל מקום הלכה כרבי יוחנן. אך שאני הכא, שונה הדבר כאן, דהדר ביה, חזר בו רבי יוחנן לגביה דרבי שמעון בן לקיש, ופסק בענין גידין רכים כרבי שמעון בן לקיש, שאין נמנים על קרבן פסח על דעת לאכול גידין אלו כיון שסופן להקשות ולא יהיו ראויים לאכילה, ולכן מחשיבין אותם כפי סופן, ואין דינם כבשר.

ומנין שחזר בו רבי יוחנן בדבר זה?

לפי שמתחילה, כאשר סבר רבי יוחנן שנמנים על הגידין בפסח, סמך על דברי המשנה לקמן [קכב א]: אלו הם שעורותיהם נחשבים כבשרם וכו' ועור הראש של עגל הרך. דהיינו, שעור העגל נחשב כבשר לענין טומאת אוכין וטומאת נבילה. ואף שסופו להקשות. וכעין זה למד רבי יוחנן שאף גיד, דינו כבשר הגם שסופו להקשות.

ולבסוף חזר בו רבי יוחנן. וכפי שמובא [שם] ששאל ממנו רבי שמעון בן לקיש עור הראש של עגל הרך, מהו שיטמא? אמר לו רבי יוחנן: אינו מטמא. הקשה לו ריש לקיש, הרי לימדנו רבינו את דברי המשנה "אלו הם שעורותיהם כבשרם — עור הראש של עגל הרך?"

דאמר ליה, השיב לו רבי יוחנן: אל תקניטני ממשנה זו האומרת שעור הראש של עגל הרך הרי הוא כבשר. משום שמשנה זו, בלשון יחיד אני שונה אותה שנאמרה לדעת אלעזר בן יהודה.⁽³⁸³⁾ ואינה "סתם משנה"

או לאו.

ודוחה הר"ן אפשרות זו, שהרי אבר המדולדל אסור רק מדרבנן. כמבואר בדף עד א. ואילו הנידון כאן בגמרא הוא באיסורי דאורייתא. ואם כן, דעת הפוסקים הנ"ל, נשארה בקושיא.

382. ואלו הם: א. קנין פירות לאו כקנין הגוף, ב. החולץ למעוברת והפילה, צריכה חליצה מן האחים, ג. המחלק נכסיו על פיו [לפני מותו] צריך שיזכיר לשון מתנה באמצע דברי ההקנאה. כדי שתהיה זו מתנה גמורה ולא ירושה.

383. ראה רש"י לקמן [קכב ב] ד"ה שבלשון.

עו א שהלכה כלישנא קמא בדעת רב, שאם נחתך העצם האמצעי — טרפה. וההוכחה היא שגידים אלו שדנים בהם כאן, אינם נמצאים בעצם הקולית [ירך] אלא רק בעצם האמצעית. ומוכח, שאף שבר בעצם האמצעית, אוסר אם אין עור ובשר חופין את רובו. ולדעת הגאונים הפוסקים כלישנא בתרא שרק חיתוך בעצם העליונה [ירך, קולית] אוסר, קשה היאך יפרשו את הגמרא כאן.

ואף שיתכן היה לומר לדעת הפוסקים הנ"ל שנידון הוא לגבי כשרותו של האבר עצמו, אם דינו כאבר המדולדל. ואין נידון על הבהמה לפי שהיא ודאי כשרה. והשאלה האם שבר בעצם האמצעי שגידים חופין אותו, אסור כדין מדולדל

אתא לקמיה בא בעל הבהמה לפני דאביי לשואלו בדבר זה. שהייה תלתא ריגלי השהה אותו שלשה רגלים, משום שהמתין עד שיתאספו החכמים ברגל⁽³⁸⁵⁾ וישאלם בהוראת הדבר.

אמר ליה רב אדא בר מתנא: זיל קמיה לך לפני דרבא בריה דרב יוסף בר חמא, דחריפא סכיניה חד הוא וחריף וליבו פתוח בסברא. והוא ישיבך בדבר.

ולפיכך אין הלכה כמותה. ולכן סבור רבי יוחנן שגידין הרכים אינם כבשר, לפי שסופן להקשות. ולכן יפה הקשה רב פפא לרבה על דבריו "גידין מצטרפין לבשר". ושתק רבה על קושיא זו, כיון שאף רבי יוחנן חזר בו וסובר שאכן אין גידין חשובין כבשר, כיון שסופם להקשות.

ההוא אותו אבר של בהמה שנשבר בו העצם ויצא העצם לחוץ כלומר מחוץ הגוף, דאישתקיל קורטיתא מיניה ניטל מעט מן העצם שיצאה, ונפל לארץ.⁽³⁸⁴⁾

384. כך פירש רש"י.

והבין הרשב"א בפירושו של רש"י, שלא יצא לחוץ אלא מיעוטה של העצם. וממה שיצא, נפל קצת. ומסתפק אביי בדינו של מקרה זה, האם כיון שנפל קצת שוב לא חוזר העצם ומבריא מחמת חסרון זה וטריפה אף שעור ובשר חופין את רובו, או שאין נעשה טריפה בכך.

ופשט רבא שאלה זו, מכך ששנינו בברייתא לעיל "נשבר העצם ויצא לחוץ". ומשמע, שדוקא אם יצא רובו או כולו לחוץ ואין עור או בשר חופין את רובו, רק אז טריפה. אך אם חופין, כשרה. ועולה מכך, שאין הבהמה באה לידי מיתה אם יצא מעט מן העצם החוצה. ואם כן, מה לי אם אותו מקצת העצם נשארה תלויה ועומדת בחוץ, מה לי אם נפל מעט. והבהמה כשרה. וכן הוכיח הרשב"א מדעת הרמב"ם [שחיטה ח יב] שהבין כך את דינו של רבא.

אולם, בעל המאור הבין את דינו של רבא לחומרא, והבהמה אסורה. והעמיד את הנידון כך:

העצם שיצאה החוצה, יצאה ברובה ונפל ממנה קצת. וכתוצאה מהנפילה ומכך שנתמעטה העצם, נמצא שעור ובשר חופין את רוב העצם שנשארה. [וקודם לכן לא היו חופין את רובה.

שהרי גדולה היתה]. ומעתה מסתפק אביי האם מחשיבין את העצם כפי מצבה הנוכחי ונמצא שעור את ובשר חופין את רובה ולכן יש להכשירה, או שמחשיבין את העצם אחר תחילתה, ובתחילה קודם שנפל ממנה קצת, לא היה רובה מחופה על ידי עור ובשר. ואם כן, יש להטריפה משום כך?

ופשט רבא, כיון שרוב בעצם יצאה לחוץ, ואין עור ובשר חופה אותה, הרי בכך באה הבהמה לידי מיתה ונטרפת. ומה איכפת לי אם אחר כך נפל מעט מן העצם, הרי המצב הממית כבר נוצר. ולכן טרפה היא.

לענין הלכה, מבאר הרשב"א שסוף סוף אין מחלוקת בין רש"י ובעל המאור. שהרי מדברים הם בשני אופנים שונים. ואם יצא רק מיעוט העצם החוצה כפי שהעמיד רש"י, בין אם נפל ובין לאו כשרה כאמור. ואם יצא רוב העצם החוצה כפי שמעמיד בעל המאור, בכל מקרה טרפה. בין נפל ובין אם לאו.

385. ברש"י יבמות קכב א, פירש שהיו חכמים נקבצים לשמוע דרשה של הלכות פסח בפסח. ובאותו זמן היו שואלים מהם. פירוש נוסף מביא רש"י בשם תשובות

אתא לקמיה בא בעל הבהמה לפני רבא בריה דרב יוסף בר חמא, ושאלו בדבר.

השיב **ואמר** לו: **מכדי** הרי כבר שנינו **"נשבר העצם ויצא לחוץ, אם עור ובשר חופין את רובו — מותר" תניא** כך שנינו בבביתא.

ומעתה, כל עוד אכן עור ובשר חופין את רובו, **מה** איכפת לי אם אותו העצם שיצא לחוץ **נפל, ומה** לי **איתיה** אם נשאר שם בחוץ, וכשרה!

אמר ליה **רבינא לרבא** ג' שאלות שאל ממנו: (386)

א. אם היה הבשר החופה ומכסה את רוב העצם קרוע ותלוש חתיכות חתיכות, ואינו מחובר כיחידה אחת סביב העצם. ואם יהיה כולו **מתלקט** ומצטרף לכסות העצם, תהיה רוב העצם מכוסה, **מהו?** האם אכן נחשב זה

כבשר החופה את העצם?

ב. היה הבשר החופה את רוב העצם **מתרוסס** רדוד וקלוש ולא כשאר בשר העבה (387), **מהו**, האם אף בזה נחשב כסוי?

ג. היה הבשר החופה את רוב העצם **מתמסמס** (388) נרקב, **מהו?**

דנה הגמרא: **היכי דמי** איזו דרגת ריקבון מחשיבתו כ"**מתמסמס**"?

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: כל **שהרופא קודרו** נוטלו בסכין בקלות, כיון שכבר פסק חיותו. ובשר זה, נחשב 'מתמסמס'.

איבעיא להו:

א. אם **ניקב** הבשר (389) החופה את העצם נקב קטן אשר אינו מחסר (390) מכמות הבשר

388. לעיל נג ב מובא, שאם נתמסמס הבשר וראים אותו כאילו אינו. ואם כן, במה מסתפקת הגמרא כאן?

מבארים **התוספות**, שדברי הגמרא שם נאמרו רק בכגון בשר הריאה או גידים שחסרון בשר בהם מטריף. אכן מחמירין בדין בשרם ואם נתמסמס הריהו כאילו אינו. אולם כאן, אין חסרון הבשר מטריף, אלא השבר שבעצם הוא שמתריף. ועד כמה שכל תפקידו של הבשר הוא להגן על העצם, יתכן שאף בשר שנתמסמס מגין.

389. כך מפרש רש"י, שכל הבעיות האמורות כאן, נשאלו על הבשר החופה את העצם. אולם הר"ח פירש שהשאלות הללו הינם על העצם עצמה.

390. כך פירש רש"י. אולם הראב"ן [סימן ע"ר] העמיד שניקב נקב שיש בו חסרון. ומשמע שנקב

גאונים, שפירשו כי בכל מקום שמובא בו "תלתא ריגלי", הכוונה היא ליום שמת בו אדם גדול וקובעים אותו לכבודו של המת. ומדי שנה בשנה כשמגיע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביביו ובאים על קברו עם שאר העם, להושיב ישיבה שם. ובהזדמנות זו היו מביאים שאלות והוראות שנתקשו בהם.

386. הרי"ף השמיט בעיות אלו לפי שהם דברים שאינם מצויים.

הרמב"ם [מאכלות אסורות ה ח] פסק בכל אלו שמורין בהם לאיסור עד שיתרפא הבשר. ואם אכל מכל אלו, מכין אותו מכת מרדות!

387. כך פירש רש"י. וברשב"א הביא פירוש ר"ח שהוכה מכה טריה. וכלשון התרגום [ישעיה א א] מכה טריה — טריה מתרוססה.

החופה, מהו, האם פוגם הנקב בהיות הבשר לכיסוי או לאו?

ב. נסדק הבשר (391), מהו?

ג. נקלף הבשר מחיבורו ודיבוקו לעצם, אך עדיין משמש הוא ככיסוי לעצם מלמעלה אף שאינו מחובר לה (392), מהו? (393)

ואם נאמר שאכן אין פסול בכך שנקלף הבשר, והעיקר שמכסה הוא על העצם, יש לשאול מה יהא הדין כאשר ניטל שלישי התחתון מעובי הבשר הסמוך לעצם, ונמצא ששני השלישים העליונים עומדים תלויים

באוויר, מהו?

מביאה הגמרא ראייה לפשוט את הספק האחרון:

תא שמע מהא דאמר עולא אמר רבי יוחנן: עור, הרי הוא כבשר לענין חיפוי העצם.

והנה העור, אף כאשר אין תחתיו בשר כלל, וישנו ריוח גדול בינו לבין העצם, מכל מקום חופה עליו. כל שכן בשר, אף שנקלף ממנו השליש התחתון ונותרו שני שלישי בשר, ודאי נחשב כיסוי. (394)

שאינו בו חסרון, אינו בכלל ספק זה.

ה"דמשק אליעזר" נקט כן אף בדברי הרמב"ם [מאכלות אסורות ה' ח] "או שהיה הבשר שעליו [על עצם] נקבים נקבים". ומשמע שלא מדובר בנקב אחד מועט שאין בו כל חסרון. אלא שהיה כל האבר נקוב וחסר.

391. כך לפי פירוש רש"י. אך לפי פירוש ר"ח כאמור, הספק הוא באם נסדקה העצם.

392. כך פירשו רש"י והראשונים [ר"ן ועוד]. אולם הרמב"ם [מאכלות אסורות ה' ח] פירש: שנגרד הבשר מלמעלה עד שלא נשאר מן הבשר אלא כקליפה.

ולדעת רש"י, הציור שמעמיד הרמב"ם הרי הוא "מתרוסט" שעסקה בו הגמרא לעיל. [ובדעת הרמב"ם האיר בספר שיחת חולין שסבור הוא כמו ר"ח שפירש שמתרוסט היינו שהוכה מכה טריה].

הפרי חדש [יו"ד נה ס"ק כד] נקט שמסתבר הפירוש כדעת הרמב"ם. משום שלדעת רש"י יקשה במה מסתפקת הגמרא "ניטל שלישי התחתון — מהו" הרי ודאי שאם ישנו ספק אם נקלף אף כאשר אין חסרון בכמות הבשר, כל

שכן שספק הוא אם נחסר הבשר בשליש. ואילו מה שפירש רש"י שספק זה נשא כ"אם תמצי לומר", דוחק הוא. וקשה לומר שאם ניטל שלישי התחתון אין זה טריפה. ומסתבר כפי שפירש הרמב"ם.

393. כך הוא סדר הבעיות לפי הגהות הב"ח וכן משמע ברש"י. אולם בגירסת הגמרא שלפנינו הסדר הוא "נקלף מהו, נסדק מהו".

394. מעיר הרשב"א, שאין כוונת הגמרא לומר שהלכה כעולא ועור הריהו כבשר. אלא רק מוכיחה הגמרא מדבריו שעור לבד מגין על העצם, אם כן, לדעתנו שאף על פי שאין אנו סבורים כמותו שעור לבד מגין, מכל מקום, ודאי שעור בתוספת שני שלישי בשר, מגין. לפי שלא יתכן שהמחלוקת עם עולא היא כל כך קיצונית. וודאי אף שלישי עור מגין.

אופן נוסף ביאר הרשב"א, שאף על פי שאין אנו סבורים כעולא שעור לבד מגין, מכל מקום, אפשר ללמוד מדבריו שאם ניטל כל הבשר שתחת העור מגין העור, ודאי שלכל הפחות אם ניטל רק שלישי בשר עדיין מגין הבשר בנותר.

את הבשר שמעל השבר משאר הבשר שסביבו, **מהו**, האם יכול בשר זה להירפא ולחזור ולהיות שוב כחלק מן הבשר החופה את העצם, או שאין לו רפואה ואינו נחשב כמחובר וממילא אינו מהווה כיסוי לעצם?

ופשטנא ופשטנו ספק זה **מהא דאמר רב יהודה אמר רב**:

דבר זה שאלתי לחכמים ולרופאים,⁽³⁹⁶⁾ **ואמרו לי**:

דרך רפואתו של בשר זה [באופן שיהיה חופה את האבר] כך הוא:

מפרטו את הבשר [שנחתך בעיגול] **בעצם** אחרת מעלמא, ועל ידי פעולה זו, נמשך דם מן הבשר לעבר הבשר הבריא שמסביב, ועל ידי כך מתחבר חזרה **ומעלה ארוכה**.

דוחה הגמרא: **דלמא** יתכן שהדין שדי בכך שהעור חופה על הבשר, הוא רק במקום שמלכתחילה אין שם בשר אלא עור **דקנה משכא דיריה**⁽³⁹⁵⁾ כלומר שמחזיק העור בשלו. ודבוק הוא בעצם. כגון בסוף ארכובה כאשר משתפלת הרגל בדרך [כלומר בחלק התחתון של העצם שהולך ונהיה דק] שאין שם בשר כלל אלא רק עור הדבוק לעצם. יתכן שרק שם כאשר חופה העור את העצם, כשר.

ואכן במקום שהיה בשר מתחילה, ונשאר רק עור ומרוחק הוא מן העצם, אינו נחשב כמכסה עליה.

אמר רב אשי: כי היינון בי כאשר הייתי בביתו של **רב פפי, איבעיא לן**:

אם **נקדר** נחתך הבשר שמעל השבר בסכין ונעשה חיתוך עגול **כמין טבעת**, אשר מפריד

באיסור והיתר אף שהוא מעניני רפואה, יש לשאול לחכמים לבד ממה ששואלים לרופאים. ובעניני הוראת איסור והיתר בדברים הנוגעים לרפואת אדם [כגון אכילה ביום הכיפורים וכיו"ב] כתב בחתם סופר [שבת פו ב ועבודה זרה לא ב] שקשה לו לסמוך על רופאי זמנינו אפילו ישראלים, בשום הוראה! כיון שכל מומחיותם הוא על פי חכמת הרפואה שנעשה על ידי ניסיון שהיה להם בגופים של גויים האוכלים שקצים ורמשים ולא דואגים הם במצוות [שהדאגה וטירדה בקיום המצוות בשלמות וקדוק, משפיעה על כוחו של אדם. ראה שבת פו ב ותוס' עבודה זרה לא ב ד"ה דאכלין]. ואין ראייה מגופם של גויים לגופם של ישראל, ואין לדון על פי דבריהם להקל בשום איסור. לימודי הרפואה וכו' ע"ש.

395. כך גירסת רש"י. אולם הר"ח ור"ת [הובאו בתוס' גורסים: "דקנה משכא ריריה". כלומר, כלומר, שהחלל שתחת העור התמלא ריר וליחה במקום בשר, ועל ידי כך נדבק העור לבשר היטב ואף באופן זה מעלה השבר רפואה. ולכן רק באופן זה כשר כאילו היה שם בשר.

ולדעת הרמב"ם [מאכלות אסורות ה ח וכך הוכיחו המגיד **משנה ולחם משנה** שם] שעור מציל בכל מקום ולא רק סמוך לארכובה התחתונה או שיש ריר תחת העור. אלא כל מקום שחופה עור או בשר את רוב העצם, כשרה.

ואילו את דחית הגמרא כאן 'דקנה משכא דיריה', לא סובר הרמב"ם. אלא כיון שהביאו ראייה מדברי עולא בשם רבי יוחנן, הלכה כמותו [מגיד **משנה**]. ובכל ענין, עור מציל.

396. הפוסקים הוכיחו מכאן שכל דבר התלוי

אבל אם עושה זאת על ידי **פרזלא**, כלי ברזל **מזרף זריף** חורץ חריצים בבשר, מכאיב את המכה ולא עולה רפואה באופן זה.

אמר רב פפא: והוא, דרכי רפואה אלו המסייעים להחשיב את הבשר כבשר החופה סביב העצם, הינם רק **בדקנה גרמא דידיה**. [שמחזיקה העצם בשלה] כלומר, שהעצם מחזיקה בבשר שסביב החיתוך, ורק כך יש רפואה למכה זו. אך אם הבשר שסביב החיתוך אינו דבוק, הרי שאין לדבר רפואה, והחיתוך מטריף. [שהרי אינו חשוב כבשר החופה על העצם].⁽³⁹⁷⁾

סיכום סוגיות טריפות הרגליים וצומת הגידים:⁽³⁹⁸⁾

א. בהמה שנחתכו רגליה האחוריות למעלה מן הארכובה העליונה, כלומר, בעצם הקולית [הירך]. שהיא העליונה מבין שלוש עצמות הרגל, הרי היא טרפה. כך היא דעת הגאונים. אולם לרש"י [וכן היא דעת הרשב"א] אף אם נשברה העצם האמצעית [השוק] הרי היא טרפה.

ב. אם לא נחתכה הרגל לגמרי, אלא רק נשברה העצם [במקום הנ"ל], אם רוב הבשר שבמקום השבר קיים, הרי גם האבר וגם הבהמה מותרים. אולם אם אין רוב הבשר

באותו מקום קיים, הן האבר והן הבהמה אסורים.

ג. למטה מן הארכובה [לדעת מן הגאונים זה למטה מן הירך ולדעת רש"י והרשב"א, למטה מן השוק], אם רוב הבשר קיים, הרגל באותו מקום כשרה [וכל שכן הבהמה]. ואם אין רוב הבשר קיים, הבהמה מותרת, אך הרגל אסורה, גזרה משום אבר מן החי.

ד. נחתכה הרגל במקום צומת הגידין ולא נחתכה צומת הגידין עמה, לדעת הגאונים המכשירין שבר בעצם האמצעית, אף במקום צומת הגידין כשרה. ואם נחתכה צומת הגידין עצמה, אף אם כל הרגל שלמה, הבהמה טרפה.

ה. נחתכה העצם התחתונה, המכונה "ארכובה הנמכרת עם הראש", הבהמה מותרת. ואם לא נחתכה לגמרי ואין רוב הבשר קיים, הרגל אסורה משום הגזירה.

ו. נשברה העצם [במקום ששבר בו מטריף] ויצאה לחוץ, אם עור ובשר חופין את רובו ורוב ההיקף של העצם, כשרה. ואם לאו, טרפה.⁽³⁹⁹⁾

ז. לענין החיפוי הנ"ל, עור אינו נידון כבשר [ולדעת הרמב"ן נידון כבשר], ואף אין

398. בענינים אלו רבו השיטות במפרשים ופוסקים, והבאנו כאן את הדברים כפי שסידרם הרשב"א על אתר, ואין בזה כדי להקיף הכל אלא רק לסדר הדברים לפני הלומד.

399. ראה בפנים הסוגיא מחלוקת ראשונים בפירושה של הלכה זו.

397. כך הביאו שמועה זו רש"י והרשב"א. אולם הרמב"ם כלל הלכה זו בתוך שאר ספקות הגמרא לעיל ופסק אף בזה שמורין בזה לאיסור עד שיתרפא הבשר, ואם אכל מכין אותו מכת מרדות. וצ"ע שהרי דין הדבר נפשט בגמרא מפורשות. והניח המגיד משנה שאולי היה לרמב"ם גירסא אחרת או פירוש אחר בזה.

יב. נקדר כמין טבעת ונפרד משאר הבשר, כשר. שאם מסרט הבשר בעצם ומוציא ממנו דם הרי זה מתרפא ומתחבר לשאר הבשר. (400)

בענין צומת הגידים:

יג. צומת הגידים בבהמה הם שלשה. אחד עבה ושניים דקים.

יד. מקום צומת הגידים: מעצם הערקום (401) עד שמתפשטין אל תוך הבשר. ואורכו כשש עשרה אצבעות בבהמה גסה. ובבהמה דקה, כל שהם קשים ועבים ולבנים, הרי הם צומת הגידים. אבל כאשר מתחילים להתאדם ולהתרכך, אינם נחשבים צומת הגידים.

טו. כאמור, אחד מן הגידים עב ושנים דקים. אם נפסק הגיד העבה, כשרה, היות ונשאר עדיין רוב מנין הגידים. אם נפסקו הגידים הדקים, גם כן הבהמה כשרה. היות וישנו

מצטרף עור לבשר. כלומר שזה חופה חצי וזה חופה חצי, כאמור אין הצטרפות זו מועילה.

ח. עצם עוף שנשברה ויצאה לחוץ, מועילה בו הצטרפות עור ובשר כדי לחפות השבר, לפי שעורו של עוף רך, ונידון כבשר לענין זה.

ט. אם היה הרוב בשר, והעור רק משלים, מועיל אף בבהמה.

י. נשבר העצם ויצא מיעוטו בחוץ, אף שנפל מקצתו, כשרה.

יא. אם הבשר החופה את העצם מתלקט משנים או שלושה מקומות, או שהוא מרודד, או מתמסמס, או שיש בו נקב שאין בו חסרון, או שנשדק הבשר, או שניטל ממנו שלישי התחתון, או שנקלף ונפרד מעל הבשר כשהוא שלם, כל אלו הם ספק בגמרא, ודנים אותם לחומרא.

שיש לחלק בין שני הענינים. דדברי רב הונא נאמרו רק כאשר יש תלות בסברא שהדבר אירע לאחר שחיטה. כגון שבא זאב והטריפה לאחר מיתה או שהטבח משמש בידי אחר השחיטה ומחמת כן נטרפה. אבל כאשר אין סיבה לתלות שהטריפות אירעו לאחר מיתה כגון כאן, הרי היא בחזקת איסורה ואסורה מספק.

401. בין העצם התחתונה לעצם האמצעית [השו"ק], בתחתית חיבורי הפרקים שבין העצמות הללו, ישנה עצם קטנה הנקראת "ערקום". והיא מחוברת בתחתית העצם העליונה, ומאידך מחוברת לראש הרגל התחתונה. והגידים הנמצאים בין אותה עצם "ערקום" עד שמתפשטים ונפרדים בכניסתם

400. הלכות נוספות שהובאו ברשב"א בענינים אלו:

א. אם נשבר העצם אפילו למעלה מן ארכובה וחזר ונקשר, מביא הרשב"א בשם רבינו יעקב שלא נאסר. ובטעם הדבר כתב בעל התרומה סימן כ"ה כי אם יצאה העצם לחוץ, ודאי לא היתה חוזרת ונקשרת אלא ודאי לא יצא לחוץ. ומשום כך, כשרה.

ב. אם נשבר העצם ויצאה לחוץ ולא ידוע אם מחיים יצאה לחוץ או לאחר מיתה, כתב הבה"ג והובאו דבריו ברשב"א ובר"ן שאסור. ואף שאמר רב הונא [לעיל ט א] שאם נשחטה, בחזקת היתר היא עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה, ואם כן, אף כאן יש להחזיקה שלאחר שחיטה יצאה העצם. ומבארים בזה הראשונים

רוב בנין [כלומר רוב עובי והיקף הגידים]

ואינה אסורה כדין אבר מן החי.⁽⁴⁰²⁾

טז. בצומת הגידים בעופות ישנם ששה עשר גידים. אם נפסק אחד מהם, הכל טרפה. לפי שאם נפסק אחד, סוף כולם ליפסק. אך אם נפסק רק רובו של אחד, כתב הרשב"א שכשרה.

ומאיך, אף שמתרת באכילה, היא אינה מטמאה לא טומאת אוכלין, היות ואין דרך לאוכלה, ולא מטמאת טומאת נבלות, אם נתנבלה הבהמה, היות ושליא זו אינה חשובה בשר.

יז. מקום צומת הגידים הוא מאחורי הרגל האחורית. ולדעת הראב"ד צומת הגידים היא בקדמת הרגל האחורית כלפי גוף הבהמה וחללה הפנימי.

ואם חישב עליה על שליא זו לאוכלה, הרי היא מטמאה טומאת אוכלין באם נגע בטומאה כיון שעל ידי מחשבתו נתן בה תורת 'אוכל'. אבל לא מטמאה טומאת נבלות כיון שאינה חשובה בשר אלא כשאר אוכל בעלמא.

מתניתין:

דין נוסף בענין שליא:

בפיתחה של משנה זו, כתב המאירי: הכונה במשנה זו להשלים בביאור החלק הרביעי [דיני הנמצא במעיה של בהמה שחוטה] והיתה ראויה להיות שנויה קודם משנת צומת הגידים, אלא שנתבלבל בה הסידור.

שליא שיצתה מקצתה בעוד הבהמה בחייה — **אסורה** כל השליא **באכילה**, אף החלק הנשאר בתוך הבהמה. ואף שלא יצאה אלא מקצת השליא, ולא יתכן לומר שבתוך מקצת זה היה כל הולד ומשום כך אסור באכילה [שהרי אין זה בן פקועה, היות ויצאה השליא בתוך חיי הבהמה. ואסורה כנבלה או כאבר מן החי]. אלא משום שיתכן שבתוך המקצת שיצא, נמצא ראש העובר,⁽⁴⁰³⁾ ויציאת הראש חשובה כלידה, ואם כן, אין תקנה לשאר השליא אף לא על ידי שחיטת

השוחט את הבהמה, ומצא בה שליא, קרום עור העוטף את העובר, **נפש היפה**, כלומר מי שאינו איסטניס, שאין נפשו קצה באכילת דברים מאוסים מעין אלו, **תאכלנה**. כיון שנשחטה האם, הרי מותרת השליא באכילה,

הוא אבר מן החי. ועי"ש באמרי משה שנקט להוכיח שאיסורו כנבלה ואין בו איסור אבר מן החי.

לבשר [כניסתם לבשר היא במקביל לאמצע העצם העליונה]. נקראים צומת הגידין.

402. כך פירש רש"י. ובאמרי משה סימן ד' ס"ק י"ב הביא דברי הערוגות **הבשם** סימן י"ג שהוכיח מכאן שבנפל ישנו איסור אבר מן החי ואסור ליתנו לבן נח. וכמו אבר היוצא, שאף אותו אסור ליתן לבן נח. וראיתו ממה שכתב רש"י כיון שנשחטה האם, מותר. ולולא כן הרי

403. ב"קול רמ"ז" הקשה, הרי יש כאן ספק ספיקא. ספק אם כלל באותה מקצת שליא היה ולד, ואף אם היה ולד, ספק אם היה שם הראש או חלק אחר מן העובר. ובספק ספיקא דאורייתא, יש להקל [נראה לקמן עמוד ב, תוס'

האם ומשום כך השליא אסורה. לפי שיציאת השליא היא סימן להימצאות ולד באשה, ומתייחסים ליציאתה כאל יציאת הולד, וכן היא סימן ולד בבהמה.

בהמה המבכרת, כלומר הרה לבכור, שהפילה שליא — ישליכנה לכלבים, ואין צורך לקבורה, ולא חוששין שמא יש בה עובר הקדוש בבכורה, (404) כי רוב שליות של מבכרות, אין בהן בכור. לפי שיש שני ספקות בדבר:

א. מחצה מן העוברים הם זכרים ומחצה נקבות, ושמא נקבה היא זו.

ב. אף אם זכר הוא, יש לחשוש למיעוט זכרים שצורתם משונה [ענין זה יתבאר בגמרא] ופטור מן הבכורה.

ואם כן, יש לצרף מחצה נקבות, למיעוט זכרים שנשתנתה צורתם והרי לפנינו שרוב העוברים הבכורים, אינם קדושים בקדושת

בכורה.

ובשליא שיצאה מן בהמת המוקדשין כגון בהמת שלמים, תקבר הואיל ובין אם היא זכר ובין נקבה הרי היא קדושה. ומשום כך יש לקבורה.

ואין קוברין אותה בפרשת דרכים לפי שדרך המנחשים היה לקבור הנפל שם, וסגולה היא בידם שלא תפיל עוד.

וכן אין תולין אותה באילן, מפני דרכי האמורי. והתורה הקדושה הזהירה על הניחוש שהוא מדרכי האמורי [שמות כג כד]: "ולא תעשה כמעשיהם"

גמרא:

שנינו במשנתנו: השוחט את הבהמה ומצא בה שליא, נפש היפה תאכלנה. שמותרת באכילה.

ד"ה הריני?

ותירץ:

א. אין זה ספק ספיקא המתהפך. [כלומר, כאשר באים להקל מחמת ספק ספיקא, צריך שיהיה אפשר לדון בספיקות אלו משני צדדיהם. ואילו כאן, אפשר לדון רק מצד אחד. כלומר, ספק אם יש בשליא מקצת ולד. ואף אם יש מקצת ולד, ספק אם זהו הראש. אך אי אפשר לדון מן הצד השני, כלומר, ספק אם יש שם ראש, וא"כ ספק אם יש ולד. (וראה כתובות ט א בענין פתח פתוח ששם זהו ספק ספיקא המתהפך שאפשר לדון בו משני צדדיו).]

ב. רוב הילודים יוצאים דרך הראש, ומסתמא במקצת שליא זו שהקדימה ויצאה לחוץ, אף הראש יצא עמה שהרי בדרך כלל, הוא יוצא

ראשון. ולכן אין כאן כל כך ספק אם יצא הראש בתוך מקצת השליא שיצאה.

ועל יישוב זה העירו, דהא דרוב הנולדים יוצאים דרך הראש, היינו רק כאשר הילוד הוא בר קיימא. אבל זה שנמחה במעי אמו, מנין שהראש כלל קיים ואף יצא?!

404. התוספות [בעמוד ב' ד"ה סמוך] והראשונים כאן הקשו מדברי הגמרא בבכורות כא ב "בהמה גסה ששפעה חררת דם, הרי זה יקבר ונפטרה מן הבכורה". [חררה — מעין פיסת דם עגולה, ועובר שנימות הוא זה]. וקשה, מדוע שם הדין הוא כי יש לקבורה ונפטרה בכך מן הבכורה ואילו כאן ישליכנה לכלבים. והרי חררת דם אינה בדרגת 'ולד' יותר משליא שודאי

מבררת הגמרא: **מנא הני מילי** מנין היתר זה?

ומבארת: **דתנו רבנן**, נאמר [דברים יד ו]: **"וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו"**.

ומהריבוי המשתמע בתחילת הפסוק "כל בהמה" אנו למידים **לרבות את השליא**, שאף היא בכלל "תאכלו".

אם כן, **יכול אפילו יצתה מקצתה** עדיין יהא מותר מה שנשאר בפנים, שהרי הוא עדיין בבחינת "כל בבהמה"?

תלמוד לומר: "אותה תאכלו". אותה — ולא שליתה. אלא כאשר כל שליתה בתוכה, ונחשבת כחלק ממנה.

מקשה הגמרא: מדוע צריכה הברייתא להגיע למקור מיוחד מן הפסוק כדי לאסור שליא שיצאה. **מכרי**, הרי סברא פשוטה היא, שאין

שליא בלא בלא ולד, ואף אם יצאה מקצת השליא, יש לחשוש שמא נמצא העובר ונימוח במקצת שליא זו, והרי הוא אסור ככל נבלה שלא נשחטה⁽⁴⁰⁵⁾? ולמה לי קרא מיוחד כדי לאסור זאת?

ומתרצת הגמרא: אכן מסברא יש לאסור אכילת מקצת שליא שיצתה. ואילו קרא, **אסמכתא בעלמא** הוא. ועיקר הפסוק לא בא אלא ללמדנו שהחותך מן הטחול והכליות שבה, אסור לאוכלם וזהו שדורשים מ"אותה". אותה שלמה ולא חסרה. שדבר המחסר ממנה, לא הותר בכללה.

שנינו במשנתנו: **ואינה מטמאה** לא טומאת אוכלין ולא טומאת נבלות.

בעי רבי יצחק בר נפחא: עור של חמור שהוא קשה ומאוס **ששלקו**, בישלו בישול רב וממושך, **מחר?** האם הוכשר לקבל טומאה? ודנה הגמרא בספק זה: **למאי**, על איזה

יש בה ולד?

וביארנו על פי דברי הגמרא שם, שהטעם שקוברין אותה היינו כדי לפרסמה שהפילה ונפטרה מן הבכורה. לפי שלא הכל יודעים בחררת דם זו שנפל היא ופוטרת מן הבכורה. אולם כאן שהפילה שליא, ידוע דבר לכל שאין שליא בלא ולד ולכן אין צורך לקבורה. ומן הדין שאף חררה אינה צריכה קבורה. ונקברת היא רק כדי לפרסמה.

405. משמע שמחמת הספק שמא יצא הולד, יש לאסור אף מדין תורה ואין צורך בלימוד מיוחד לכך.

ידועה שיטת הרמב"ם בכמה מקומות דהא דמחמירין בספק דאורייתא, אין זה אלא מדרבנן.

אך מדאורייתא אין להחמיר בספקות אלא ספק דאורייתא לקולא.

מדברי הגמרא כאן, הקשה הפרי חדש [כללי בפק בפיקאן על שיטת הרמב"ם שהרי מוכח מכאן שאף לולא גזירת הכתוב השליא אסורה מן התורה ספק שמא יש שם ילוד. ועולה, שספק דאורייתא אסור אף מן התורה?

ותירץ **השב שמעתתא** [שמעתא א פרק ה], שבגמרא כאן אין הספק אם לאסור את השליא. אלא הספק הוא האם היא מותרת על ידי השחיטה. כלומר, הצד להתיר את השליא הוא משום שיתכן שבשעת השחיטה היה הולד בתוך האם וניתר בשחיטתה. ובענין זה ישנה חזקה ו"איכבע איסורא". משום שקודם השחיטה היה העובר אסור משום "אינו זבוח" כלומר, שעדיין

טומאה נשאלה שאלה זו?

ומביאה הגמרא את הברייתא שמתבאר בה דין טומאת נבלות:

טומאת נבילות נמי תנינא, שהרי שנינו על שונאמר "כל הנוגע בנבלתה" — **בנבלתה ולא בעור שלה**.⁽⁴⁰⁸⁾ **ולא בעצמות שלה**, ולא בנגידין ולא בקרנים ולא בטלפים. אלא בשר הנבלה בלבד, הוא שמטמא.

ועל כך אמר רבה בר רב הונא: דרשות ומיעוטיין אלו, לא נצרכה, לא נאמרו אלא רק למקרה שעשאן ציקי קדרה. שבישלן הרבה עם תבלינים, וקרובים הם למאכל ודומים לבשר. ועל כך חידשה התורה שאינם מקבלים טומאה. לפי שהיה מקום לומר שדינם הוא כבשר ומקבלים טומאה. אך על עור שבישלו סתם ולא באופן זה, אין מקום לומר שיקבל טומאה, ולכן המיעוט נאמר רק בכך.⁽⁴⁰⁹⁾

אי לטומאת אוכלין נסתפק רבי יצחק בר נפחא, הרי כבר תנינא, שנינו את דינו של עור חמור המבושל [ולהלן מובאת הברייתא השונה דין זה].

אי לטומאת נבלות נסתפק רבי יצחק בר נפחא, הרי אף את דין זה תנינא.

ועתה מבארת הגמרא היכן שנינו הלכות אלו:

טומאת אוכלין אין העור מיטמא, **דתניא: העור והשליא אין מטמאין טומאת אוכלין**.⁽⁴⁰⁶⁾ **עור ששלקו, והשליא שחישב עליה** — **מטמאין טומאת אוכלין**.⁽⁴⁰⁷⁾ ואם כן, מפורש שעור ששלקו מקבל טומאה.

טומאות אוכלים, דפירשא בעלמא הוא. אף על גב דעל ידי מחשבה אית ליה טומאת אוכלין, מיהא הואיל ומעיקרא פירשה הוא שרי. דלא חזיא לאדם.

407. הקשו התוספות, אם כן, ייאכל עור בפסח. שהרי שנינו [פסחים פד א] "כל הנאכל בשר גדול בשלקא, נאכל בצלי בגדי הרך". ואם כן, על ידי הצליה בפסח יאכל גם העור?

ותירצו: רק כאשר ראוי הדבר לאכילה שלא על ידי הדחק, נאכל. אולם עור ששלו שראוי רק על ידי הדחק אין יוצאים בו בפסח.

408. ומדובר כאשר העור לבדו בלא שיש עליו כזית בשר. שאם כן, יש בו דין נבלה. [תוס']

409. האבי עזרי (אבות הטומאות א ז מהדורא קמא) תמה על כך, היאך יתכן שעור שמעודו לא

לא נשחט ואסור משום זאת. וכעת, שרוצים להתירו מחמת השחיטה דנים את הדבר כאילו רוצים להתירו מאיסור 'אינו זבוח'. ולכך לא מועיל הספק. לפי שספק יועיל רק לסלק חשש איסור אך לא יועיל לברר ולפעול היתר והוצאה ממצב של איסור.

406. לעיל במשנתנו מפרש רש"י שהטעם משום שאינם נחשבים אוכל. וכן מבואר ברמב"ם [מאכלות אסורות ט ז] ובטו"ש"ע [יו"ד פז ז] שהמבשל שליא או עור וגידים ועצמות ועקרי קרניים וטלפיים הרכים בחלב, פטור. וכן האוכלם פטור. וכתב הש"ך שם ס"ק כ"ב, שאמנם יש בזה איסור אף שאין חייבים על כך.

הים של שלמה הביא מדברי האור זרוע [ח"א תמ"ג] שכתב: מכאן היה דן ר"י הלוי על שליא של נבלה או של טרפה שנתבשלה עם בשר כשרה שאינה אוסרת הואיל ולא מטמא